

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QITUVCHILARIDA DEONTOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING SHAKL VA USULLARI

Karimova Ozoda Choriyevna

Denov Tadbirkorlik va pedagogika institutining
“Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi” yo‘nalishi
1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinfi o‘qituvchilarida pedagogik deontologiyaning rivojlanish bosqichlari keltirilgan bo‘lib, deontologiya tushunchasiga turli soha vakillarining qarashlari tahlil qilingan.

***Kalit so‘zlar:** deontologiya, pedagogika, jismoniy tarbiya, rivojlanish tarixi, kasbiy burch, axloq.*

ABSTRACT

In this article, the stages of development of pedagogical deontology in future elementary school teachers are presented, and the views of representatives of different fields on the concept of deontology are analyzed.

***Key words:** deontology, pedagogy, physical education, history of development, professional duty, ethics.*

KIRISH

Insonning muayyan kasbiy faoliyatdagi xulq-atvori normalariga oid ilk tadqiqotlar qadim zamonlarda amalga oshirilgan. Ularning paydo bo‘lishi axloq falsafiy ta’limoti doirasidagi axloqiy g‘oyalarning paydo bo‘lishi bilan bog‘liq edi (Aristotel, Kvintilian, Platon, Sokrat, Seneka va boshqalar), axloqiy qonun, inson va jamiyatning burchi haqidagi tanqidiy falsafaning asosiy g‘oyalari rivojlanishi bilan eng yuqori axloqiy tartibning qadriyati sifatida (I. Kant), diniy-ahloqiy va axloqiy qarashlarning paydo bo‘lishi bilan, tabiat buddizmda, islomda, iudaizmda va nasroniylikda va boshqalarda, inson faoliyatini tartibga soluvchi birinchi professional qoidalar va me‘yorlarni shakllantirish bilan (Avitsenna, Galen, Gippokrat va boshqalar).

ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, deontologiyaning fan sifatida rivojlanishini davrlashtirishga turlicha yondashuvlar mavjud. Shunday qilib, deontologiyaning psixologik va tibbiy jihatlarini o‘rganuvchi ishlarda uning rivojlanishining quyidagi davrlari ajratiladi: Gippokratgacha, Gippokrat va Gippokratdan keyin [2]. Biroq, shuni ta’kidlash kerakki, pedagogik deontologiyaning ilmiy asoslari deyarli

o'rganilmagan, Ammo shuni ta'kidlash kerakki, pedagogik deontologiyaning ilmiy asoslari amalda o'rganilmagan, umumiy va kasbiy pedagogikada, shuningdek, jismoniy tarbiya va sport nazariyasi va metodologiyasida tushuncha shakllantirilmagan va deontologiyaning o'rni belgilanmagan.

Deontologik bilimlar genezisini o'rganishga bag'ishlangan xorijiy va mahalliy ilmiy ishlarni tahlil qilish *to'g'ri kasbiy xulq-atvor* haqidagi fan sifatida *deontologiyaga* oid olimlarning ilmiy qarashlarini shakllantirish xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi (I.G. Aksenov, I. Bentam, M. P. Vasileva, A. A. Grandi, G. M. Grigorev, E. V. Korobova, G. P. Medvedeva, N. M. Skoromets, G. F. Gaus, G. Gotsis, C. Larmor, D. Ladkin va boshqalar) [2].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining zarur kasbiy fazilatlari va uning deontologiyaning fan sifatida yashirin rivojlanishi davridagi xatti-harakatlari haqidagi g'oyalarni tahlil qilish natijalari 1- jadvalda keltirilgan.

Shunday qilib, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining zarur kasbiy fazilatlari haqidagi g'oyalar evolyutsiyasining tarixiy tahlili shuni ko'rsatdiki, insoniyat jamiyatida g'oyalar va o'qituvchi va shifokorning kasbiy fazilatlariga qo'yiladigan talablarning shakllanishi ko'p jihatdan diniy-ma'rifiy xususiyatlar bilan belgilanadigan ijtimoiy-madaniy shartlilikka ega.

1-jadval

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining zarur kasbiy fazilatlari va deontologiyaning fan sifatida yashirin rivojlanishi davridagi xatti-harakatlari haqidagi g'oyalar [3].

Tarixdagi davr	O'qituvchining zarur kasbiy fazilatlari haqidagi g'oyalar
Qadimgi Yunoniston (Aristotel, Sokrat, Platon va boshqalar)	Barkamol jismoniy rivojlanish, ta'lim, o'z-o'zini tarbiyalash istagi, bolalarni tarbiyalash istagi
Qadimgi Rim (Kvintilian, Seneka, Tsitseron, Tsezar va boshqalar)	Pedagogik tajribaning mavjudligi, o'z-o'zini bilishga intilish, sabr-toqat, mehnatsevarlik, muhabbat. Vatan, farzandlar, ota-onaga hurmat
O'rta yosh	Qat'iylik, talabchanlik, shafqatsizlik, bolaning shaxsiyatini tarbiyalash muhimligini inkor etish, hayotiy tajribani hisobga olish zarurati.
Islahotning dastlabki davri (E. Rotter xonim va boshqalar)	Mehribonlik, donolik, muloyimlik, kamtarlik, mehnatsevarlik, bo'ysunish, iroda, xushmuomalalik, bolalarga muhabbat
Islahotning yakuniy davri (Ya. A. Komenskiy va boshqalar)	Axloq, fazilat, mo'tadillik, dindorlik, taqvo, bilim, donolik, chidamlilik, mardlik, halollik, adolat, axloqiy tajriba

boshqalar)

Biroq pedagogika tarixiga oid tarixiy materiallar va adabiyotlar tahlili o'rganilayotgan davrda jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy fazilatlariga jamiyat tomonidan qo'yilgan aniq talablarni aniqlab bermadi. Bu, bizningcha, ushbu turdagi faoliyatning ahamiyati va zarurligini jamoatchilik tomonidan e'tirof etilmayotganligi bilan bog'liq. Deontologiya nafaqat kasbiy burch muammosini hal qilish yo'llarini, balki kasbiy faoliyatni amalga oshirish jarayonida axloqni shakllantirish masalalarini, xodimning o'z kasbiy faoliyati sifati, kasbiy sirlarga rioya qilish va saqlash uchun javobgarlik choralari va shakllarini ham ko'rib chiqadi.

Kasbiy xulq-atvor qoidalari odatda ikki qismdan iborat:

- mafkuraviy, shu jumladan tashkilot xodimlari faoliyatining missiyasi va maqsadlari;
- normativ, shu jumladan kasbiy xulq-atvor standartlari va normalari.

XULOSA VA MUNOZARA

Yuqoridagilarni umumlashtirib, biz kasbiy xulq-atvor standartlari xulq-atvorning axloqiy me'yorlariga juda mos kelishini ta'kidlaymiz. Shunday qilib, normalar va qoidalar odamlarning ijtimoiy munosabatlarini hukmronlik qiladigan jamoatchilik fikri asosida tartibga solish vositalari bo'lib, ularning faoliyati va xatti-harakatlarini rag'batlantiradi. Ushbu normalar kasbiy burchni bajarish xarakterini belgilaydi, kasbiy faoliyatning ma'naviy oqibatlarining ta'sirini hisobga oladi. Jamiyat tomonidan xodimga qo'yiladigan asosiy axloqiy talab uning mehnat faoliyati ijtimoiy tartib, kasbiy maqsad va ijtimoiy talablarga qanchalik mos kelishini baholashdan iborat.

REFERENCES

1. Bentam I. Axloq va qonunchilik asoslari bilan tanishtirish. Axloq va qonunchilik tamoyillariga kirish. - M. : ROSSPEN, 2018.-415 p.
2. Veselova E.K.Psixologik deontologiya: Psixologiya fanlari doktori dissertatsiyasi. Fanlar. - SPb., 2013. -402 b.
3. Ming yilliklar hikmatlari / muallif, - komp. V. Balyazin. - M., 2010. - 304 b.
4. Komenskiy Ya.A. Tanlangan pedagogik ishlar. - T. 1. - M.: Pedagogika, 2012. - 656 b.
5. Jurayev, S. S. U. (2021). Abu Ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida axloq masalasi va uning bugungi kundagi ahamiyati. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(3), 11-14.